

Estetisk-filosofiska fakulteten
Svenska språket

Sofia Andreasson

Att bevara eller inte bevara

- lärares syn på dialektanvändande i skolan

To conserve or not to conserve
- Teachers attitudes to dialects in school

Examensarbete 15 högskolepoäng
Lärarprogrammet

Datum: 2008-11-13

Handledare: Camilla Grönvall

Abstract

Dialects are a hot topic today. It shows both in the political debate, where a new law about the Swedish language probably soon will be valid and in the great interest from readers' for new mass media as "Språktidningen" and "SweDia". I think that it is important for teachers to know where they stand and how they should act when pupils have different kinds of variations in their language, such as dialects. The aim of this examination paper is therefore to find out what attitudes teachers have to dialects. I also want to find out what pros and cons our use of dialect can have and what consequences this will have for the Swedish language. I have used two different methods in my surveys, a questionnaire and qualitative interviews. My discussion is mostly based on my interviews. My surveys show that teachers in general are very positive to dialects. They see many benefits in speaking dialects but few benefits in speaking standard Swedish. Possibly this positive spirit is hidden to the pupils as I also found in my interviews that many teachers try to change their own language and speak as correct as possible. Few teachers teach about dialects. Those who teach about dialects do it very seldom and say that they try to not influence their pupils regarding speaking dialect or speaking standard Swedish. I understand from my results that the attitude many teachers declare to have, does not correspond with how they actually act. Consequently if they mean that it is positive with dialects, they should actively encourage their pupils' use of them, also by using them themselves. The development that seems to come about in Sweden today is that the genuine dialects are disappearing in favour of the regional standard Swedish. The regional standard Swedish has also stolen speakers from the neutral standard Swedish, mostly due to the fact that they nowadays can be heard on the radio and on the TV.

Keywords: the changes of dialects, teachers attitudes, standard Swedish

Sammandrag

Dialekter är idag ett aktuellt ämne. Det märks både i den politiska debatten, där en ny språklag snart förväntas träda i kraft och i det stora intresset från allmänheten för medier som Språktidningen och SweDia. Jag anser att det är viktigt för lärare att ha ett genomtänkt förhållningssätt till olika sorters språkvariationer, däribland dialekter. Syftet med detta examensarbete är därför att ta reda på vilka attityder lärare har till dialekter. Jag vill också undersöka vilka för- och nackdelar vårt dialektanvändande kan ha samt vilken utveckling av språket detta kan komma att leda till. Jag har använt mig av två olika undersökningsmetoder, en enkät och tre kvalitativa intervjuer, min diskussion bygger dock mest på mina intervjuer. Mina undersökningar visar att lärares attityder till dialekter generellt sett är mycket positiva. Lärarna ser många fördelar med att tala dialektalt men få fördelar med att tala standardsvenska. Det är dock tveksamt om denna positivitet syns inför eleverna eftersom det kommer fram i mina intervjuer att många lärare ändå försöker korrigera sitt eget språk och tala så korrekt svenska som möjligt. Få lärare undervisar om dialekter. De som ändå undervisar gör det mycket sällan och säger då att de inte försöker påverka sina elevers språk åt varken det dialektala eller åt det rikssvenska hållet. Jag tolkar mina resultat som att många lärares påstådda attityd och handling inte stämmer överens. Jag menar att om de anser det vara positivt med dialekter, så bör de också aktivt uppmuntra elevernas användning av dessa, kanske också genom att tala dialekten själv. Den utveckling som verkar pågå i Sverige idag är att de genuina dialekterna försvinner, till förmån för regionala standardspråk. De regionala standardspråken har också vunnit talare över det neutrala standardspråket, mycket tack vare att de numera hörs i radio och i TV.

Nyckelord: dialektutjämning, lärares attityd, standardsvenska

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställningar	1
2. Litteraturgenomgång	2
2.1 Definition av dialekter	2
2.2 Styrdokument om språkvariation och dialekter	3
2.3 Dialektindelning i Sverige	3
2.4 Attityder till dialekter	4
2.5 Dialekter och identitet	5
2.6 Pedagogiska förhållningssätt till dialekter	6
3. Metod	8
3.1 Urval	8
3.2 Datainsamlingsmetoder	9
3.3 Procedur	9
3.4 Praktiskt utfall av enkäter och intervjuer	10
4. Resultat	11
4.1 Lärares attityder till dialekter	11
4.2 Dialekter i klassrummet	12
4.3 Talspråkets konsekvenser	13
4.3.1 Positiva och negativa effekter av att tala dialektalt	13
4.3.2 Positiva effekter av att tala standardsvenska.	14
4.4 Dialekters utveckling, två lärares teorier	15
4.4.1 Teori nr 1, dialekterna finns inte kvar	15
4.4.2 Teori nr 2, dialekterna försvinner inte, de förändras	16
5. Diskussion	17
5.1 Vilka attityder till dialekter finns bland lärare idag?	17
5.1.1 Positiv attityd – det enda accepterade?	17
5.1.2 Pedagogiska förhållningssätt	18
5.1.3 Är utrotning möjlig?	18
5.1.4 Hur fungerar språkväxlingsteorin i praktiken?	19
5.1.5 Borde vi uppskatta det lilla som finns kvar?	20
5.2 Hur behandlas dialekter i klassrummet?	20
5.2.1 Är dialekter ett viktigt ämne?	20
5.2.2 Förekommer undervisning om dialekter?	21
5.2.3 Hur bemöter lärarna elevernas dialekter?	22
5.3 Vilka för- och nackdelar finns med att tala dialektalt respektive att tala standardspråkligt?	22
5.3.1 Hur betydande är dialekternas charm?	22
5.3.2 Borde vi sträva efter det neutrala standardspråket?	24
5.4 Vilka konsekvenser kan dessa för- och nackdelar komma att ge för dialekternas existens?	25
5.4.1 Vilka dialekter är det som inte finns kvar?	25
5.4.2 Dialekterna förändras, men försvinner de då inte lite samtidigt?	26
5.4.3 Vad kan vi som lärare göra?	28
Källförteckning	29
Bilaga 1	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Dialekter är idag ett aktuellt ämne. Regeringen skrev 2005 en proposition om en språklag som beräknas träda i kraft 1 juli 2009 (Språkrådet 2008), där dialekterna får en framskjutande ställning. En ny tidning, *Språktidningen*, startades för drygt ett år sedan och har under sitt premiärår fått 40 000 läsare (*Språktidningen* 2008:4 s. 7), vilket visar att det finns ett stort intresse för svenska språkets utveckling. En mycket uppmärksam skribent i *Språktidningen*, som ofta skrivit om just dialekter, är Fredrik Lindström. Jag menar att det är mycket viktigt att vi som lärare har ett genomtänkt förhållningssätt till vårt eget och våra elevers sätt att tala, vilket innefattar dialektanvändandet. Som lärare har vi stora möjligheter att påverka våra elever, varför vi bör vara medvetna om vilka konsekvenser vår påverkan kan få, både om vi väljer att försöka bevara dialekterna och om vi väljer att försöka korrigera språket till ett rikssvenskt ideal. Dialekter är något som finns runt omkring oss i Sverige, vare sig vi vill det eller inte och hur svenska språket utvecklas påverkar alla som i någon mån talar det. Därför bör vi också engagera oss i hur det förändras och utvecklas och skaffa oss en uppfattning om vad vi själva anser är bäst för individen och för samhället.

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att ta reda på vilka attityder lärare har till dialekter. Jag vill också undersöka vilka för- och nackdelar vårt dialektanvändande kan ha samt vilken utveckling av språket detta kan komma att leda till.

1.3 Frågeställningar

1. Vilka attityder till dialekter finns bland lärare idag?
2. Hur behandlas dialekter i klassrummet?
3. Vilka för- och nackdelar finns med att tala dialektalt respektive att tala standardspråkligt?
4. Vilka konsekvenser kan dessa för- och nackdelar komma att ge för dialekternas existens?

2. Litteraturgenomgång

2.1 Definition av dialekter

Enligt Språk- och folkminnesinstitutet, SOFI, är en dialekt en variation av språket som talas inom ett avgränsat geografiskt område. Detta område kan vara så litet som en socken med bara några hundra människor, men idag tenderar dialekterna att jämnas ut och nya regionala dialekter bildas som talas inom större områden. (SOFI 2008) Dialekter kännetecknas av att en eller flera språkliga variabler skiljer sig jämfört med det svenska standardspråket. Dessa variabler kan vara på olika språkliga nivåer, vilka både SOFI och Andersson delar in i fyra grupper. Det kan handla om fonologiska variabler, alltså skillnader i hur och var i munnen man uttalar enskilda ljud, ett exempel är det skorrande r-ljudet som är utmärkande för de sydsvenska dialekterna. Det kan vara morfologiska variabler, alltså skillnader i hur man böjer ord, till exempel hur man betecknar plural eller bestämd form; *huse* eller *huset*, *två äpple* eller *två äpplen*, *sola* eller *solen*. Det kan också vara lexikala variabler, alltså enskilda ord som bara finns inom vissa områden eller används på olika sätt i olika landsändar. Andersson nämner *spann* och *hink* som ett exempel på två ord som används för samma sak på olika platser. Ett annat exempel, hämtat från SOFI, är *kröser* och *lingbär* som är två regionala ord för *lingon*. Den fjärde gruppen av variabler är syntaktiska variabler som handlar om hur meningar byggs upp, till exempel om man använder han eller honom som objektsform: *jag såg han* eller *jag såg honom*. Genom bland annat dessa exempel visar Andersson att det inte är lätt att urskilja var gränserna för en enskild dialekt går, eftersom det snarare handlar om gradskillnad i språket än artskillnad. Dialekter handlar heller inte bara om form, utan också om innehåll. De återspeglar ofta en lokal kultur och gamla traditioner. (Andersson 1985 s. 60 – 61 och SOFI 2008)

Utifrån ovanstående språkliga variabler delar Engstrand in de svenska dialekterna i sex huvudgrupper: sydsvenska mål, götamål, sveamål, norrländska mål, gutniska mål och östsvenska mål. Dialekterna har uppstått från de gamla fornnordiska språken, vilket gör att de på båda sidor om dagens nationsgränser kan vara mycket lika. Detta samband gäller framför allt Sverige och Norge. För omkring hundra år sedan talade nästan alla svenska med en starkt dialektal klang. Vidare menar Engstrand att dialekterna under senare hälften av 1900-talet till stor del fått ge vika för så kallade regionala riksspråksvarianter. Dessa varianter stämmer nästan helt överens med riksspråket när det gäller ordförråd och böjning, men i uttalet – och då särskild satsmelodin – stämmer de till stor del överens med de gamla lokala dialekterna inom regionen ifråga. (i SweDia 2000) Eriksson menar att dialekterna idag däremot förändras

mycket snabbt, vilket gör att det finns anledning att ifrågasätta hur stora de regionala skillnaderna i språk kommer att vara i framtiden (i SweDia 2000).

2.2 Styrdokument om språkvariation och dialekter

Det finns få ord om dialekt i våra nuvarande styrdokument. Utbildningsdepartementet skriver dock i Lpo94 att eleverna bör vara medvetna om och delaktiga i det gemensamma kulturarvet, vilket ger en trygg identitet. De ska genom många samtal, mycket läsning och skrivning ”få tilltro till sin språkliga förmåga” (Utbildningsdepartementet i Lärarnas Riksförbund 2007 s. 14) och i Lpf94 går det att läsa att varje elev ska kunna ”uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes- och vardagslivet och för fortsatta studier” (a.a.s. 49). (a.a.s. 12 – 19, 42 – 49) I skolverkets kursplan i svenska för grundskolan finns att läsa att eleverna ska lära sig om svenska språkets ursprung, historia och ständiga förändring. Språk och kultur hör mycket nära samman och en mångfald i kulturer, liksom i språk, berikar och formar samhället. Alla elever ska skaffa sig respekt för andra människors sätt att tala, de ska likaså sträva efter förståelse för våra olikheter i talet. (Skolverket 2000 s. 1 – 2)

Om dialekter skriver däremot Utbildnings- och kulturdepartementet ett stycke i regeringens proposition om en ny språklag. Redan i styckets titel nämns vad man vill ha sagt, att dialekterna bör främjas. Dialekterna försvinner mer och mer idag, vilket inte är positivt eftersom dialekterna är en viktig del i det svenska kulturarvet och de förmedlar lokala historier och traditioner. Det finns också en risk att talspråk som är avvikande från riksspråket kommer att ses som dåligt och ovårdat språk om det blir så ovanligt att bara ett fåtal talar det. En positiv syn på dialekterna måste därför spridas, i skolornas undervisning såväl som bland allmänheten och genom forskning på universiteten. SOFI har en stor och viktig uppgift de närmaste åren, att tillsammans med skolor, bibliotek och museer sprida de tidigare inspelningar och andra dokumentationer som gjorts över dialekter och att framför allt höja dialekternas status och bevara de olika variationer av språk som finns idag. (Utbildnings- och kulturdepartementet 2005 s. 55 – 56)

2.3 Dialektindelning i Sverige

Man kan tala om dialekter med olika omfattning allt eftersom hur specifik man vill vara, såsom götamål, bohuslänska och Skärhamnsdialekt. Även om det alltid handlar om gradskillnad så anser Andersson att man kan dela in svenskan efter en skala med fyra steg: genuin dialekt, utjämnad dialekt, regionalt standardspråk och neutralt standardspråk. Genuin

dialekt är det få i dagens samhälle som talar, menar Andersson, eftersom detta skulle vara en dialekt som få i övriga landet förstår och eftersom de allra flesta människor idag påverkas av media och samhället runt omkring i så stor utsträckning att den genuina dialekten utjämnats. Utjämnad dialekt talas av stor del av Sveriges befolkning och det är en dialektal variant som trots allt förstås av de flesta även om enstaka ord och uttryck kan vara unika. Regionalt standardspråk har vi fem varianter av i Sverige, ett sydsvenskt med Lund som centrum, ett västsvenskt med Göteborg som centrum, ett uppsvenskt med Stockholm som centrum, ett norrländskt med Umeå som centrum och ett finlandssvenskt med Helsingfors som centrum. Ett neutralt standardspråk skulle vara ett språk som inte avslöjar talarens härkomst, men Andersson frågan är om det överhuvudtaget existerar. (Andersson 1985 s. 61 – 64)

Andersson berättar att både hans egen forskning och andras visar att både det neutrala standardspråket och de genuina och de utjämnade dialekterna rör sig i riktning mot det regionala standardspråket. Att dialekterna utjämnas är vad många tror, snarare är det alltså så att det regionala standardspråket är på väg att få ett övertag även över det neutrala standardspråket. Andersson menar att karriärsmänniskor från olika landsändar inte bemödar sig lika hårt idag som förr med att arbeta bort sin dialekt utan behåller vissa toner av den. (Andersson 1989 s. 33)

2.4 Attityder till dialekter

Vidare skriver Andersson att vårt språk påverkas från olika håll, i tidiga år främst från familj och släktingar, men senare också av lärare, vänner och massmedia med mera. Dessa faktorer formar vårt språk och det är också härifrån vi får våra attityder till språk, vad som anses vara fint och fult, bra och dåligt, lämpligt och olämpligt. Forskning har visat att vi redan som sexåringar har lärt oss att anpassa vårt språk efter olika situationer. Denna förmåga fortsätter sedan att utvecklas under resten av livet, men den stora skillnaden oss emellan är vart vi har våra ändpunkter på skalan formellt – informellt språk. Vår möjlighet att variera vårt språk beror på uppväxtmiljö och utbildning men också på hur vi bedömer olika situationer, om vi anser att en situation är formell eller informell. (Andersson 1985 s. 29 – 34, 70 – 72)

Andersson menar att våra språkliga attityder påverkar oss på två sätt, dels genom att de styr vårt eget språk, dels genom att de styr våra bedömningar av andra människor, eftersom vi till stor del bedömer andra människor efter deras språk. Hur du uttrycker dig, både muntligt och skriftligt, avgör ofta hur du blir bedömd som människa, vilket i sin tur spelar stor roll för om du lyckas få jobbet du vill ha eller om du lyckas övertyga din samtalspartner om att du har

rätt. När det gäller dialekter har Andersson i flera försök visat att den som talar dialekt ses som tuffare, starkare och sportigare än den som talar ett neutralt standardspråk. Det neutrala uttalet kopplas istället ihop med utbildning, makt och god ekonomi. Detta kännetecknar två olika sorters prestige, vilket också motiverar varför man i vissa sammanhang kan tjäna på att ta till dialekten och i andra sammanhang bör försöka undvika den. Barn och ungdomar måste lära sig att skilja på dessa olika stilar för att kunna göra ett medvetet val och använda sig av den språkstil som passar bäst in vid respektive tillfälle. (Andersson 1989 s. 18 – 27)

Undersökningar visar att Sveriges dialekter i generella drag kan tilldelas attityder enligt kartan. Norrländska och västsvenska dialekter ger positiva associationer medan öst- och sydsvenska dialekter ger negativa associationer. Undantaget är dock Gotland som hör till den positiva sidan. (Andersson 1985 s. 140)

2.5 Dialekter och identitet

En människas förstaspråk har alltid en speciell ställning för hennes identitetsskapande menar Einarsson (2004 s. 38) och detta språk överger man sällan totalt. Hit kan också dialekten räknas. Inom språksociologin, som är den vetenskap som undersöker förhållandet mellan språk och samhälle (www.ne.se), skiljer man på regional dialekt och social dialekt (Einarsson 2004 s. 139), den första handlar om geografisk hemvist medan den andra handlar om i vilken social klass man befinner sig. Dessa två har också ett tydligt samband: ”Ju mer utpräglad dialekten är, desto längre ner på den sociala skalan befinner sig talaren” (a.a.s. 146 – 147).

Einarsson berättar om en undersökning gjord i Dalarna om dialekter och attityder till dialekter. Undersökningen visar att de som är medvetna om att de talar på två olika sätt, dialekt och standardsvenska, är mycket noga med att skilja på dessa sätt att tala beroende på vem de umgås med. Dialekten används enbart i privat sfär, med människor de känner. Det visar sig dock vara en svårighet att välja vilken så kallad kod som ska väga över då både dialekttalande vänner och icke dialekttalande obekanta finns med i samtalet. Likadant säger sig föräldrar ha svårt att veta hur de ska tala inför sina barn. Å ena sidan vill de bevara dialekten eftersom den står för ursprung, gemenskap och identitetsskapande, men å andra sidan är trycket starkt från standardspråket, det ses som finare och värdefullare. Ofta vinner

standardspråket och man väljer att försöka få sina barn att tala så korrekt som möjligt, det vill säga så nära standardsvenskan som möjligt. (Einarsson 2004 s. 142)

2.6 Pedagogiska förhållningssätt till dialekter

För pedagogen finns tre alternativa förhållningssätt enligt Andersson. Dessa är utrotning, språkväxling och uppskattning. Det första alternativet innebär att ett totalförbud skulle råda i skolan mot dialektala ord, slang, svordomar och så vidare. Det andra alternativet innebär att dialekter med mera kan tillåtas i vissa sammanhang men att eleven ska kunna ta till ett riksspråkligt alternativ när situationen så kräver. Det tredje alternativet innebär att man ser dialekten eller motsvarande som en krydda i språket och att den bara framhåller elevens personlighet och är något positivt. Andersson menar att det andra alternativet är det enda rimliga, men att det trots allt inte är helt lätt, eftersom det kan vara svårt att motivera för eleverna varför deras eget språk inte alltid duger. Dessutom lägger lärare och elever på grund av ålder, utbildning, erfarenheter med mera, olika värderingar i de olika språkstilarna, vilket gör att det kan vara svårt att komma överens om vilket som är det mest lämpliga språket i olika situationer. Dialekten har i regel sin plats i hemmet och i vardagliga situationer och riksspråket i offentliga och formella situationer. Andersson menar att skolan bör räknas till den senare kategorin. Flera forskare har dock tagit fram en syn på dialekten som ett språk man talar innan man lärt sig ”riktig” svenska (vilket här betyder standardsvenska) och de framhäver att vi i första hand bör identifiera oss själva som svenskar, inte som värmlänningar, östgötar eller dalkarlar, därför bör den korrekta svenskan också vara det språk vi strävar mot. (Andersson 1989 s. 28ff)

Samma undersökning från Dalarna som jag tidigare hänvisat till visar enligt Einarsson att lärare som inte är infödda på platsen ser dialekten som ett större hinder för inläring än vad de lärare som är infödda och således själva talar dialekten gör. De lärare som inte talar dialekten bedömer sina dialektalande barns resultat som sämre i svenskämnet, men förklarar också att detta lika gärna kan ha att göra med att dessa barn tillhör en lägre social klass och har en studieovan hemmiljö, eftersom de är medvetna om sambandet mellan dialekt och social tillhörighet. För hundra år sedan sågs det som ett viktigt uppdrag för lärarna att utrota dialekterna, vilket ledde till att det talades om en speciell ”skollärarysvenka” (Einarsson 2004 s. 144), som ansågs vara tillgjord och snobbig. Detta fick snarare motsatt effekt eftersom de barn som härmade lärarens uppstyltade uttal gjordes till åtlöje av sina klasskamrater och barnen strävade följaktligen i motsatt riktning och försökte bevara sina dialekter så mycket

som möjligt. Trots allt har skolan bidragit till att mindre dialekter talas idag än för hundra år sedan. En annan påverkande faktor är att fler lärt sig läsa och på så vis påverkats av skriftspråket. På senare år har även massmedia påverkat genom att dialekterna hörts i större utsträckning i radio och tv. (a.a.s. 142 – 145)

3. Metod

Min metod beskrivs på sidorna 8 – 10. Jag startar med urval och datainsamlingsmetoder för att sedan beskriva hur jag gått tillväga i mina undersökningar i avsnittet procedur. Jag avslutar så med ett stycke som jag valt att kalla praktiskt utfall av enkätundersökning och intervjuer, där jag tar upp relevanta fakta om hur mina undersökningar utföll, vad som gick fel och vad som eventuellt påverkat mitt resultat.

3.1 Urval

Jag har valt att utföra en enkätundersökning bland lärare på två grundskolor. Dessa arbetar på fritidshem, i förskoleklass samt i årskurs ett till nio. Totalt delade jag på dessa två skolor ut femtiotvå enkäter. Alla informanterna är inte lärare i egentlig mening, men jag har här valt att se begreppet lärare i ett vidare perspektiv genom att även dela ut enkäten till utbildad personal, fritidspedagoger och förskollärare. De arbetar dock alla på en skola och med skolbarn.

Jag har dessutom valt att göra djupare intervjuer med tre pedagoger. För att få variation i intervjuerna har jag gjort ett strategiskt urval. Ett strategiskt urval står i motsats till ett representativt urval (Trost 2005 s. 117 – 118), som kanske hade varit att föredra om det varit praktiskt möjligt. Men jag menar, med stöd i Trost, att det är så gott som omöjligt att få ett urval som är representativt för alla lärare genom att intervjua tre personer. Det strategiska urvalet innebär att jag bestämt mig för vilka egenskaper jag anser vara relevanta för mina intervjupersoner och utifrån det gjort olika så kallade celler (a.st.). De egenskaper jag valt som indikatorer är ålder och verksamhetsområde. Kategorin ålder har jag delat i äldre och yngre med en gräns vid fyrtio år. Kategorin verksamhetsområde har jag delat i tre grupper: förskoleklass upp till år tre, år fyra till år nio och gymnasiet. Av dessa två kategorier skapas så två gånger tre = sex celler. Varje cell kan således inte fyllas, men ett absolut krav jag ställde upp var att båda ålderskategorierna skulle representeras och alla tre verksamhetsområdena. Två personer kan alltså inte hamna i samma cell. Den första intervjupersonen hamnar inom cellen äldre och verksamhetsområde förskoleklass till år tre, den andra intervjupersonen hamnar inom cellen äldre och verksamhetsområde gymnasiet och den tredje intervjupersonen hamnar inom cellen yngre och verksamhetsområde år fyra till år nio. I min resultatdel kommer jag att kalla dem för lärare 1, 2 och 3 i den ordning jag just nämnt dem.

3.2 Datainsamlingsmetoder

Enkäten (se bilaga 1) bestod av frågor om ålder, utbildning och geografisk bakgrund, om informantens eget dialektanvändande, åsikt och agerande gentemot elevers dialektanvändande samt om dialekter generellt. Detta var elva frågor med två – fyra alternativ att välja mellan. Sist följde fyra frågor utan svarsalternativ där jag bad dem skriva vad de ansåg det få för positiva effekter att tala dialektalt eller att tala korrekt svenska, för individen respektive för samhället.

Under intervjuerna utgick jag från mina fyra frågeställningar: ”Vilka attityder till dialekter finns bland lärare idag?” ”Hur behandlas dialekter i klassrummet?” ”Vilka fördelar och vilka nackdelar finns med att tala dialektalt respektive att tala korrekt svenska?” ”Vilka konsekvenser kommer dessa för- och nackdelar att ge för dialekternas existens?” Vidare använde jag de fyra sista frågorna utan svarsalternativ i min enkät. Jag frågade om de intervjuades egna åsikter, men också om vilka åsikter de trodde fanns bland lärare i deras omgivning och bland lärare generellt.

3.3 Procedur

Vid genomförandet av enkätundersökningen tog jag kontakt med rektorn för respektive skola och bad att få komma och dela ut min enkät vid ett tillfälle då de flesta anställda var samlade. Vid denna samling berättade jag kort om mig själv och min enkät och meddelade att en lapp med mer utförlig information om mitt examensarbete, om enkätens frågor samt kontaktuppgifter till mig fanns i en mapp i personalrummet (s. 1, bilaga 1). Jag bad dem fylla i enkäten vid valfritt tillfälle (under en vecka) och lägga den ifyllda enkäten i mappen i personalrummet.

En av intervjupersonerna tog jag kontakt med via e-post, två via ett personligt möte. De var alla personer jag kände till men inte hade någon personlig relation till. En person arbetar i min tidigare hemkommun och de två andra arbetar på varsin skola där jag haft verksamhetsförlagd utbildning. Vid den första kontakten informerade jag kort om mitt arbete. Jag berättade om dess syfte, omfattning, att jag också gjorde en enkätundersökning, intervjupersonernas anonymitet samt att deras medverkan var helt frivillig (Dalen 2007 s. 22). Jag lät dem bestämma tid och plats för intervjun. Enligt Trost (2005 s. 56f) är klädsel och uppförande viktigt att tänka på vid kvalitativa intervjuer. Jag försökte därför ha på mig kläder som skulle dra till sig så lite uppmärksamhet som möjligt. Jag lät de intervjuade styra ordningsföljden i samtalen (a.a.s. 50), var noga med att inte avbryta och inte heller rädd för att vänta ut

tystnaden. Jag spelade in hela samtalen, eftersom det är svårt att få med sig all information genom anteckningar. Det kan dessutom vara svårt att lyssna uppmärksamt och ställa följdfrågor då man koncentrerar sig på att skriva ned vad den intervjuade just sagt (bl.a. a.a.s. 53ff och Dalen 2007 s. 33f). Jag förde därför inga anteckningar överhuvudtaget utan koncentrerade mig istället på vad den intervjuade sa och strävade efter ögonkontakt.

3.4 Praktiskt utfall av enkäter och intervjuer

Vid enkätundersökningen fick jag enbart in sjutton svar av femtiotvå utlämnade enkäter. De enkäter jag fick in var dock väl ifyllda och gav mig den sortens svar jag sökte. Jag anser därför att det stora bortfallet inte berodde på hur frågorna var formulerade, utan snarare på tidsbrist, glömska, dåligt engagemang och intresse hos lärarna. Jag fick in alldeles för få svar på min enkätundersökning för att den ska kunna ses som representativ för lärare i grundskolan. I kapitel fyra kommer dock även den att behandlas, men jag ber läsaren att ha i åtanke att betydelsen av denna inte bör förstoras. Tilläggas bör också att så gott som alla som svarade på enkäten bott större delen av sina liv på landsbygden eller i ett litet samhälle. Kanske hade resultatet blivit ett helt annat om undersökningen genomförts i en storstad.

Vid den första intervjun krånglade den tekniska utrustningen, trots att jag tidigare provat den hemma, vilket ledde till att jag flera gånger kom av mig i mina frågor, blev nervös och inte klarade av att ställa följdfrågor i den mån jag önskat. Denna intervju genomfördes på den intervjuades kontor, vilket var bra, då vi kunde samtala ostört. Den andra intervjun genomfördes i skolcafeterian, som var relativt tom, men där det ändå passerade både kollegor och elever till den intervjuade då och då. Jag stördes till en början något av miljön, men kunde strax slappna av och koncentrera mig på intervjun. Den intervjuade stördes inte alls av den något stökiga miljön. Också den tredje intervjun genomfördes utan problem. Vi satt i skolans bibliotek som dock var stängt och låst. Vid denna intervju kunde jag dra nytta av lärdomar från de tidigare intervjuerna, vad gäller frågeformuleringar, definitioner och ordningsföljd.

4. Resultat

I resultatdelen, som består av sidorna 11 – 16, kommer jag att ta upp vad som framkommit i min enkätundersökning och i mina intervjuer. Jag utgår i underrubrikerna från mina fyra frågeställningar, även om de är formulerade något annorlunda.

4.1 Lärares attityder till dialekter

Enkätundersökningen visar hos de sjutton pedagogerna mycket liktydiga svar. De allra flesta anser att de talar lite dialekt i skolan. Sex personer anser att de talar mer dialekt på sin fritid än på arbetet, men ingen anger det motsatta förhållandet. Tretton av sjutton svarar att de tycker om sin dialekt och att den borde få höras mer, även i offentliga sammanhang. Alla är positiva till om eleverna talar dialektalt, men flera kommenterar både om dialekter i det offentliga och om elevernas dialekter att en förutsättning är att de talar så att de flesta förstår. Övervägande är alltså attityderna bland lärare enligt min enkätundersökning mycket positiva.

Två av mina intervjupersoner, lärare 1 och 2 är inflyttade från annan ort och anger därför att de nästan inte talar någon dialekt alls. De har lagt ifrån sig sin gamla dialekt, men inte tagit till sig den nya. Detta är inte direkt något medvetet val utan det har bara blivit så. Den enda gången de talar mycket dialekt är när de kommer hem till släkt och vänner där de växte upp. Lärare 3 är medveten om en förändring i sitt språk och i sin attityd till dialekt, från att ha talat relativt icke-dialektalt i tonåren, till att nu ha tagit tillbaka mer av sin gamla dialekt. I tonåren ansågs dialekten vara ful och skulle motarbetas till varje pris, men några år senare då flyttlasset gått tillbaka till uppväxtorten efter några år på annan ort har charmen i det lokala språket upptäckts. Trots detta menar denna lärare fortfarande att den egna ortens dialekt är ganska ful, men att den måste få finnas.

Lärare 1 tror att det bara är de inflyttade, vilka är relativt få på skolan ifråga, som tänker på dialekten. Densammes attityd till barnens språk är att de ska lära sig att använda de korrekta orden, men att man talar med olika intonation eller satsmelodi är bara bra, eftersom det är nyttigt för barnen att höra att alla talar på olika sätt. Lärare 2 menar att de flesta lärare nog har en teoretisk syn på det här med dialekter och andra talspråksvariationer, men att den teoretiska synen inte alltid stämmer överens med hur de handlar. I Sverige talas väldigt mycket om tolerans, respekt och mångfald och dessa ord skulle många lärare använda om sin attityd till dialekter, men det är svårt att veta vad de egentligen tycker och tänker. Lärare 3 menar också, likt lärare 1, att alla lärare nog inte har reflekterat över ämnet, detta gäller då framför allt de som kommer från bygden. Svensklärare är troligen de som mest tänker på elevernas talspråk,

andra lärare tänker nog bara på dialekten om den dyker upp i skriftspråket. I stort kan lärares attityder till dialekter delas in i två ytterligheter, menar lärare 3: ”humanister” och ”språkpoliser”, sen finns också allt däremellan. Humanister skulle vara sådana som anser att språket ska vara levande medan språkpoliser vill att det ska vara korrekt till hundra procent. Själv definierar sig lärare 3 mer som humanisten och anser att språket hela tiden måste anpassas efter situation och person. När det kommer till skriftspråket förvandlas humanisten dock till språkpolis och menar att de regler som finns idag ska följas. Men denna lärare är noga med att påpeka för eleverna att skriftspråket är föränderligt och det som är slang idag kanske blir norm i framtiden, likaså betonas att det är viktigt att eleverna får hitta sin stil i skriftspråket, men det viktigaste av allt i högstadietiden är att de lär sig vad som är rätt och fel.

4.2 Dialekter i klassrummet

I enkätundersökningen på de två grundskolorna svarar drygt hälften att de har tagit upp ämnet i undervisningen, men ingen påstår sig ha uppmuntrat användandet av dialekter. Majoriteten anser sig inte ha påverkat sina elever åt vare sig det ena eller andra hållet, men två erkänner att de försökt korrigera dialektala ord, de kommenterar dock båda att det då oftast handlat om skriftspråk och inte talspråk.

Vid min intervju uppger lärare 1, som arbetar bland de yngsta skolbarnen, att det är viktigt att tänka över vilket språk man som pedagog använder i skolan. Om man har en dialektal satsmelodi spelar ingen roll, men de korrekta svenska orden bör användas för att man ska vara ett bra föredöme. I årskurs tre står i de lokala kursplanerna att det ska talas om grannspråken danska och norska, detta hade kunnat vara ett bra tillfälle att ta upp dialekterna med barnen, menar lärare 1. På min fråga om varför det bör tas upp med barnen får jag svaret att barnen bör få förståelse för att man pratar på olika sätt, men på vilket sätt man bör undervisa har denna lärare inte funderat på. Inte heller tror densamme att dialekter är något som de övriga lärarna på skolan tar upp i undervisningen. Lärare 2, som är verksam i gymnasiet väljer ibland tvärtom att provocera sina elever eller andra åhörare genom att använda dialektala ord, både från sin tidigare dialekt och från den nya. Detta för att se hur mycket eleverna förstår, för att få chansen att förklara skillnader i språket eller för att markera tillhörighet åt det ena eller andra hållet beroende på vem som lyssnar. Dialekter tas upp inom området svenska minoritetsspråk men det är en mycket liten del av svenskundervisningen, det är då undervisning *om* dialekter, inte *i*. Det händer att lärare 2 så att säga korrigerar sina elever

genom att jämför det dialektala uttalet med det rikssvenska. Eleverna måste vara medvetna om skillnaden i betydelse på vissa ord, men annars är det fritt fram för dem att använda dialekten i skolan. Lärare 3 anstränger sig lite extra i skolan för att använda de korrekta orden och ordböjningarna, men menar själv att det kanske inte alltid lyckas eftersom det troligen finns ord i det egna språket som är så naturliga att de glöms bort att korrigeras till rikssvenska. Undervisning om dialekter förekommer oftast någon gång under året inom området språkhistoria och grannspråk, men tyvärr är det ett mycket litet område som alldeles för ofta bortprioriteras av svensklärarkollegorna i läsårsplaneringen. Själv skulle lärare 3 gärna diskutera med sina elever till exempel hur dialekter påverkat riksnormen så att de ser att språket inte är hållfast utan förändras över tid och att alla kan påverka hur språket förändras genom vilka ord vi väljer att använda.

4.3 Talspråkets konsekvenser

4.3.1 Positiva och negativa effekter av att tala dialektalt

Många positiva effekter av dialekter tas upp i enkätundersökningen på de båda grundskolorna. Till exempel skrivs att vi bör bevara vårt kulturarv, det är bra för identiteten att tala dialekt både på så vis att man kan känna sig speciell om man är ensam om sin dialekt och på så vis att det ger gruppkänsla om man talar samma dialekt som dem runt omkring. Dialekter skapar mångfald och det är både charmigt och trevligt att höra olika sorters svenska. Dialekter utvecklar också samt berikar det svenska språket, vår kultur och vårt samhälle.

Lärare 1 menar i min intervju att dialekterna mest är bra för att de är charmiga. För individen kan det ge en trygghetskänsla då man känner att man tillhör en grupp, men samtidigt tycker läraren att man inte bör identifiera sig för mycket med sin grupp, eftersom det finns en fara i det. Vi har fördomar som säger att kommer man från ett ställe är man käck och kommer man från ett annat ställe är man trög. Dessa fördomar stämmer naturligtvis inte, men kan spädas på om man ser sig själv som en i gruppen allt för mycket, det är bättre att skapa sig en egen identitet på något som är ens eget. Vidare menar lärare 1 att det vore synd för svenska språket om dialekterna försvinner totalt eftersom där finns ord som inte finns i svenskan idag, till exempel gamla ord för jordbruksredskap.

Även lärare 2 lägger stor vikt vid gruppkänslan, som kan vara väldigt viktig för många människor. När man inte längre är hemmavid kan det vara skönt att träffa någon som är från samma hembygd som en själv eftersom barndomens dialekt är förknippad med många känslor, platser och minnen vilket kan bygga en samhörighet mellan människor. Denna lärare

menar likväl att om det är en fördel eller nackdel att tala dialektalt beror mycket på vilken dialekt det är frågan om, det finns högstatusdialekter och lågstatusdialekter. Som exempel på högstatusdialekter nämns storstadsmålen, göteborgska och stockholmska, men detta är också en generationsfråga. Idag tror läraren att en göteborgare kan man skratta åt, men att det ändå är status att vara ”en riktig göteborgare”, dagens ungdomar ser mycket upp till stockholmsungdomarna och deras sätt att tala, medan stockholmskan i den äldre generationen inte alls uppskattas. För de äldre har istället den så kallade ädelskånskan, som talas av akademiker i Lund, hög status. Som lågstatusdialekter nämns till exempel dialekterna i Karlskoga och Ekshärad. Pratar med dessa gör man nog bäst i att lägga ifrån sig dem och övergå till rikssvenska för att inte bli utskrattad. Huruvida dialekten är en fördel eller nackdel är också till stor del en könsfråga eftersom kvinnor är mycket mer benägna än män att lägga ifrån sig dialekten. Vad detta beror på är för lärare 2 oklart, men densamme menar att det skulle kunna ha att göra med att kvinnor i större utsträckning än män förflyttar sig i landet och bosätter sig på annan ort. För svenska språket är det alltid en fördel om dialekten hålls levande och det finns ett språkligt intresse.

Lärare 3 menar att den största fördelen med att tala dialektalt är att man känner att man tillhör en kultur, ett historiskt sammanhang och för svenska språket är mångfalden positiv. Det är intressant och lärorikt att höra olika dialekter. Det kan dock vara en nackdel, till exempel vid en anställningsintervju, eftersom det finns mycket fördomar kring hur man talar. Fördomar som mina intervjupersoner hört talas om är till exempel att det kan låta ”bonnigt” och ”slappt” att komma från Dalsland, örebroare är gnälliga, göteborgare är ”goa och glada” och värmlänningar ”bare löver å löver” men håller ingenting. Dessa fördomar vill de dock inte själva hålla med om, utan betonar att det bara är så man säger och har ingenting med verkligheten att göra.

4.3.2 Positiva effekter av att tala standardsvenska

Några positiva effekter som nämns i enkätundersökningen av att tala korrekt svenska är att det kan vara lättare att lära sig läsa och skriva och att man undviker att den som lyssnar får fördomar om talaren på grund av dennes dialekt samt att det kan vara lättare för nysvenskar och personer med hörselnedsättning att förstå vad som sägs. Många kommenterar dock att de ändå inte tror att vare sig förståelsen eller läs- och skrivinläringen är något stort problem och de fördomar som finns borde arbetas bort istället för att människor ska ändra sitt sätt att tala.

Liksom i enkäten har de intervjuade svårt att se så många positiva effekter av att tala rikssvenska. Det skulle troligen bli lättare att förstå varandra och inläringen av skriftspråket

skulle kanske underlättas. Fördomar på grund av språket skulle minska. Som lärare 2 säger måste det finnas fördelar för kvinnor att gå över till rikssvenska, men exakt vad dessa fördelar består i, förutom status inom vissa kretsar, är svårt för denna lärare att se. För svenska språket är det en rent politisk fråga, menar samma lärare. Det har med nationalstatstänkande att göra. Man vill dra tydliga gränser mellan Sverige och Norge genom att betona att öster om gränsen talar vi svenska och väster om gränsen talar de norska, trots att målen strax vid sidan om gränsen är mycket lika varandra. På samma sätt med skåningarna, man vill få dem att tala mer likt oss andra i Sverige så att de inte förknippas så starkt med danskarna. Men detta tänkande är konstigt och inskränkt menar lärare 2. Det är ju helt naturligt att skåningarna i vissa fall pratar mer likt danskarna än oss svenskar eftersom skånskan från början är en variant av östdanska och inte av svenska. På samma sätt är det väldigt naturligt att svenskar och norrmän som bor nära varandra pratar väldigt lika eftersom språken är sprungna ur ett och samma.

4.4 Dialekternas utveckling, två lärares teorier

4.4.1. Teori nr 1, dialekterna finns inte kvar

Lärare 2 menar att dialekterna knappt finns kvar i Sverige idag, de försvann redan vid början av 1900-talet i samband med att järnvägarna och radion kom hit. Sverige blev en nationalstat och antingen frivilligt eller med tvång blev man tvungen att börja identifiera sig i första hand som svensk istället för värmlänning eller dalmas. I början blev människor tvåspråkiga eftersom dialekten och svenskan var så olika varandra, men så småningom utrotades dialekterna till förmån för vårt rikets språk. De sista som pratar dialekt är mycket gamla nu. Yngre människor kan ha lärt sig dialekten, men använder den bara någon enstaka gång, den är inget levande språk utan bara ett museiföremål. Dialekterna som fanns i Sverige hade för det mesta ett helt annat ordförråd än vad svenskan har. Det var ett språk som lämpade sig för att prata om jordbruk och skvaller om grannarna. Ofta hade dialekterna också en helt annorlunda grammatik. Det var synd att dialekterna försvann men samtidigt var det något som var tvunget att ske. Det är inte realistiskt att tro att en dialekt ska överleva och ha någon funktion när alla ser på radio och tv och flyttar kors och tvärs över landet. På den tiden då dialekterna användes så levde man i sin by, man hade åkrarna och kyrkan och det räckte. Idag lever vi i en världskultur och det skulle bara vara ologiskt om man hade ett språk som man talar med dem som råkar bo i närheten samtidigt som man sitter och chattar med någon på Nya Zeeland. Idag finns det däremot några regionala talspråksvarianter i Sverige, menar lärare 2. På Gotland, i Värmland och i Dalarna finns till exempel regionala talspråk som man vårdar väldigt mycket.

Men de är inte riktiga dialekter, för det är bara några enstaka ord som skiljer dem från rikssvenskan.

Lärare 2 tror att vad som däremot har tagit över dialekternas roll i dagens samhälle, och kommer att göra det än mer, är sociolekterna. Det tydligaste exemplet på detta är Rinkebysvenskan som blivit utbredd över i stort sett hela Sverige och till och med fått en egen litteratur. Rinkebysvenskan talades till en början av invandrare i Rinkeby, men talas idag av ungdomar som bott hela sitt liv i Sverige, lärt sig att tala svenska helt utan brytning, men sedan ändå valt att ta till sig denna språkvariant. Lärare 2 menar att sociolekterna markerar en identitet på ett än tydligare sätt än vad dialekterna gjorde.

4.4.2 Teori nr 2, dialekterna försvinner inte, de förändras

Det pågår en mycket intressant diskussion om huruvida språket håller på att likrikas och dialekterna försvinna eller inte. Lärare 3 har sin bild klar för sig. Dialekterna kommer inte att försvinna, idag sprids de tvärtom mer än förut. Går vi bakåt i tiden skulle alla människor som på något vis uppträdde i det offentliga, både artister, politiker och tv-hallåor prata rikssvenska. Idag kan kändisar istället profilera sig med hjälp av dialekten och i tv och radio hörs allt fler talspråksvariationer. Förr hade en norrlänning och en skåning svårare att förstå varandra än vad de har idag, men det beror enligt lärare 3 på att de idag är vana att höra varandras sätt att tala, förut levde de mer isolerade. Självklart förändras ändå dialekterna, vi använder inte samma ord idag som för hundra år sedan. Gamla ord som inte behövs längre försvinner och nya ord kommer till i dialekterna. En anledning till att det kan se ut som att dialekterna försvinner är att ungdomar oftast lägger bort sin dialekt, i alla fall till viss del, till förmån för rikssvenskan. Ungdomar är mer benägna att ta efter andras språk och påverkas av alla influenser som finns, men när man blir äldre går man ofta tillbaka till någon slags grund och tar då gärna tillbaka sin ursprungsdialekt igen.

5. Diskussion

Jag kommer även i diskussionen, som består av sidorna 17 – 28, att utgå från mina fyra frågeställningar genom att ha dem som underrubriker. Kapitel tre och fyra är således mycket nära sammankopplade då respektive underrubrik utgår från samma fråga. I diskussionen kommer jag att koppla ihop litteraturgenomgången med resultaten från mina undersökningar med mina egna åsikter och försöka besvara mina frågeställningar under respektive rubrik.

5.1 Vilka attityder till dialekter finns bland lärare idag?

5.1.1 Positiv attityd – det enda accepterade?

De lärare som svarat på min enkät visar övervägande väldigt positiva attityder till dialekter, vilket förvånar mig något. Mina intervjuer ger dock en bredare bild av lärares attityder och de intervjuade visar sig inte vara lika odelat positiva till dialekter som den syn som framkommer i enkäterna. Att jag fått den bilden kan bero på att de intervjuade fått resonera kring fördelar och nackdelar, medan de som fyllde i enkäten snabbt tvingades välja mellan en positiv och en negativ attityd. Det kan hända att också de intervjuade valt den positiva sidan om jag tvingat dem att välja, precis som de som svarade på enkäten kanske vacklat om jag ställt djupare följdfrågor och bett dem resonera kring sin åsikt. Det positiva väger dock över det negativa med dialekter också i mina intervjuer. Resultatet av mina undersökningar visar helt enkelt att lärare anser att vi bör bevara våra dialekter. Men är det verkligen så enkelt? Arbetar de verkligen för det som de säger sig tycka eller är det bara vad de själva tror?

I intervjuerna framkom en möjlig anledning till varför så många uppgav en positiv attityd i enkäten. Lärare 2 menar att vi i Sverige har ett ideal som är mycket djupt rotat i de flesta av oss och framför allt i lärare. Detta ideal handlar om att mångfald är positivt, att vi ska visa respekt för olikheter och tolerans mot väldigt mycket. Vi är matade med dessa ideal och vet att det är så vi ”ska” svara. Kanske kommer svaret automatiskt, utan att man riktigt tänker efter: ”Det är självklart att alla får prata hur de vill, vi dömer ingen.” När det väl kommer till handling är det dock inte alltid säkert att vi lyckas nå upp till våra teoretiska mål. Trots allt har vi alla fördomar och förutfattade meningar som vi ibland inte lyckas smita undan. En fråga som jag ställer mig i detta examensarbete är om det måste vara rätt med total tolerans när det gäller dialekter. Kanske har lärare rätt att kräva ett mer korrekt språk i vissa lägen?

5.1.2 Pedagogiska förhållningssätt

Enligt Andersson finns tre alternativa pedagogiska förhållningssätt, han kallar dem utrotning, språkväxling och uppskattning. Enligt Andersson skulle det andra av dessa alternativ egentligen vara det enda rimliga för lärare. Detta alternativ, språkväxling, skulle innebära att dialekter tillåts i vissa sammanhang men att eleven ska lära sig att tala korrekt svenska för att kunna använda den sortens språk vid situationer som mer lämpar sig för detta. Men då återstår ändå den svåraste frågan: i vilka situationer fungerar dialekten bra och när bör man byta över till rikssvenska? Andersson påpekar att skolan bör räknas till kategorin offentliga och formella situationer, där alltså rikssvenskan är att föredra framför dialekten, men här bör tilläggas att Andersson skrev detta för över tjugo år sedan och attityderna har troligen förändrats mycket sedan dess. Jag skulle personligen hävda att skolan idag ses som en betydligt mer vardaglig situation än för tjugo år sedan, vilket i så fall skulle kunna innebära att dialekten skulle gå bra att använda här. Men vem avgör egentligen vart gränsen går mellan formell och informell situation? Och vem avgör hurdant språk som passar sig i respektive situation?

Ytterst måste varje individ tillskrivas möjligheten att avgöra hur hennes språk ska låta, men i skolan vill jag påstå att läraren har en hel del makt och om inte annat stor chans att påverka genom sitt eget språk. I min enkät svarar nästan alla lärare att de inte medvetet försökt påverka sina elevers språk. I vissa fall tror jag att påverka ses som ett fult ord, som att man utnyttjar sin ställning. Men jag menar att vi tvärtom som lärare borde försöka ta tillvara på vår möjlighet att påverka. Åtminstone för mig är det en stor anledning till varför jag valt att bli lärare; jag vill påverka barn och ungdomar i en positiv riktning. Jag tycker att lärare ska påverka sina elever, men det är otroligt viktigt att vi gör ett aktivt val hur vi vill påverka våra elever och därmed är medvetna om varför och på vilka grunder vi gjort vårt val. Vi påverkar dels genom vårt eget exempel, dels genom hur vi bemöter elevernas språk och vad vi säger om olika sorters språk.

5.1.3 Är utrotning möjlig?

Jag tror precis som lärare 3 att utrotning av dialekterna faktiskt inte är möjligt. Många hävdar att dialekterna är på väg att försvinna, men vårt land är avlångt och ett neutralt standardspråk i betydelsen att det inte avslöjar talarens härkomst tror jag aldrig någonsin kommer att smitta av sig på större delen av Sveriges befolkning. Möjligtvis kan någon, som särskilt anstränger sig, åstadkomma ett språk som inte avslöjar hennes härkomst, men att alla lokala variationer skulle försvinna menar jag är helt orimligt att tro. Vi påverkas utifrån och av varandra, vi

byter ord och våra språk förändras, men jag tror att man alltid kommer att ha en speciell satsmelodi i Norrland, egna ord kommer alltid att finnas kvar på Gotland och göteborgare kommer alltid att vara ”goare gubbar” än stockholmare.

5.1.4 Hur fungerar språkväxlingsteorin i praktiken?

Mina intervjuer visar en bild som stämmer relativt bra överens med vad Andersson anser. Jag tolkar både lärare 1, 2 och 3 som förespråkare av språkväxling. Men deras gränser för hur mycket och hur ofta dialekterna får höras är olika. Lärare 1 anser att man som lärare ska använda de korrekta orden, vilket kan tolkas som att dialekten anses höra mer hemma i privatlivet och att skolan bör ses som en formell situation. Lärare 2 menar sig själv inte använda dialekten, vilket kan tolkas som att dialekter är något som eleverna kan få hålla på med om de har lust, men det ses inte som så viktigt att läraren själv ger dem några exempel, tvärtom ger denna lärare exempel på hur rikssvenska låter. Kanske är det för att rikssvenskan trots allt ses som viktigast, kanske anser läraren att eleverna får dialekten automatiskt, det är rikssvenskan de behöver aktiv fostran i. Lärare 3 är något osäker på hur det egna talet låter. Troligtvis innehåller det en del dialekt, men samtidigt försöks dialektala ord bytas ut mot de korrekta i undervisningen. Detta tolkar jag som att även denna lärare vill få en lite mer formell prägel på skolan och då likaså på det språk som används där.

För mig är det självklart att hålla med Andersson om att alla måste lära sig att växla i sitt språk, alla måste lära sig att anpassa sitt språk efter olika situationer beroende på vad syftet är med samtalet och beroende på vem samtalspartnern är. Men samtidigt är jag beredd att se skolan som en relativt informell situation. Jag vill påverka mina elever, men inte genom att göra mig till, utan genom att vara mig själv. Jag vill gärna sätta en personlig prägel på det klassrum jag kommer att undervisa i. Skolan är för barnen och även för oss lärare den plats där vi tillbringar en väldigt stor del av vår vakna tid, därför vill jag att det ska vara en plats där vi kan vara oss själva och lära känna varandra, inte bara se varandras ytligaste sidor. Skolan är för mig en vardaglig situation där jag anser att dialekter kan tillåtas. Hade jag svarat på min egen enkät så hade jag faktiskt svarat att jag talar mer dialekt på arbetet än på fritiden. Detta beror framför allt på att jag inte är infödd på den ort där jag nu bor och jag talar därför inte naturligt särskilt mycket av denna dialekt, men när jag träffar barn och kollegor som talar den lokala dialekten så låter jag mig snabbt smittas och tar efter deras sätt att uttala ord. Jag kommer troligen aldrig tala denna dialekt fullt ut, men jag gör mitt bästa för att lära mig. På fritiden däremot umgås jag med många som kommer från helt andra platser i landet och det allra mesta av min dialekt försvinner då. Jag förändrar inte medvetet mitt språk, men jag är

medveten om att det sker och jag ser inga problem med det – tvärtom tycker jag det är ganska roligt att jag snabbt smittas av omgivningen och tar efter ord och uttal.

5.1.5 Borde vi uppskatta det lilla som finns kvar?

Jag tolkar resultatet av min enkätundersökning som att de flesta ansluter sig till det tredje av Anderssons alternativa förhållningssätt till dialekter, uppskattning. De menar alla att dialekter är positivt. Få kan se några betydande fördelar med att tala korrekt svenska. Ändå är det synd att kalla deras inställning uppskattande eftersom många aldrig tagit upp ämnet överhuvudtaget, men de är i alla fall inte medvetet nedlåtande mot dialekter. Min enkätundersökning är trots allt inte tillförlitlig och vad som kommer fram i intervjuerna är av större intresse.

Jag vill personligen ändå mena att barnen idag får många influenser av rikssvenska, från tv, radio och skrivna texter. De påverkas även mycket av engelskan, sociolekter, sms-språket och så vidare, men alldeles för lite av dialekterna för att dessa ska finnas kvar i någon större utsträckning i det långa loppet. Därför menar jag att det som lärare kan vara bra att ha en uppskattande inställning till dialekter. När situationen så kräver kommer eleverna troligen inte att ha några problem att släppa den ändå.

5.2 Hur behandlas dialekter i klassrummet?

5.2.1 Är dialekter ett viktigt ämne?

Som jag skrivit finns ordet dialekt inte överhuvudtaget med i våra svenska läroplaner, vilket visar att det antingen är oviktigt eller bortglömt. Eftersom jag valt detta ämne i mitt examensarbete är det givet att jag inte tycker dialekter är oviktigt, därför väljer jag att tolka detta som att dialekter helt enkelt är ett bortglömt kapitel i de svenska styrdokumenterna. Gymnasieelever i Sverige ska dock, enligt Lpf94, lära sig att uttrycka sig så väl, i både tal och skrift, att deras språk passar i de flesta situationer. Sedan är det upp till den enskilda läraren att tolka vad det är för språk som passar i såväl ”samhälls-, yrkes- och vardagslivet och för fortsatta studier” (Utbildningsdepartementet i Lärarnas Riksförbund 2007 s. 49). För mig betyder detta att eleverna ska lära sig att tala rikssvenska, de ska lära sig att språkväxla. I kursplanen för svenska kan vi läsa att eleverna ska ges respekt för andra människors sätt att tala, detta innefattar för mig dialekterna, men inte heller här nämns detta ord, vilket jag tror gör att många lärare mer tänker på brytningar i språket på grund av utländsk härkomst eller svårigheter att uttala vissa ljud, läspning och så vidare.

Det är mycket intressant att regeringen i sin proposition om en ny språklag från 2005 skriver ett kapitel om dialekter. De berättar här att dialekterna bör främjas och bland annat skolor har ett ansvar att höja dialekternas status och bevara de dialekter som finns. Vad som ändock är faktum är att inte alla lärare läser regeringens propositioner. Därför är den viktigaste frågan i det här: kommer denna propositions innehåll att synas i kommande läroplaner? Jag hoppas det. Precis som regeringen skriver håller både dialekterna och medvetenheten om dem på att försvinna mer och mer, vilket gör att ämnet måste föras upp i ljuset igen. Propositionen är bra, men den räcker inte för att allmänheten och de som arbetar med barn och ungdomar ska nås av informationen.

Andersson skriver att barn påverkas från olika håll. Förskollärare, lärare och fritidspedagoger är viktiga i barnets liv. I vissa fall spenderar barnet mer vaken tid i skolan än med sina föräldrar. Självklart påverkar vi barnets språk i hög grad, vare sig vi vill det eller inte. Därför anser jag att det är viktigt att vara medveten om hur man själv talar och inte minst hur de egna attityderna till andras språk är, eftersom också detta smittar av sig på barnen i stor utsträckning. Om jag pratar dialekt eller rikssvenska spelar roll. Det spelar roll för hur både barn och vuxna uppfattar mig som person och för hur jag påverkar andra. Jag kan inte i detta examensarbete säga vad som är rätt eller fel, men jag kan säga att jag tycker att det är viktigt för varje enskild lärare att tänka över sitt språk och vilken betydelse det har. Det är även viktigt att tänka över de egna attityderna till andra talspråksvarianter.

5.2.2 Förekommer det undervisning om dialekter?

Undervisning om dialekter förekommer. Men räknat i antalet lektioner per läsår behöver jag nog bara använda en hand. I första hand talar vi här om högstadiet. I mina intervjuer berättar både lärare 2 (som tidigare varit verksam i högstadiet) och lärare 3 att dialektundervisning förekommer. Oftast läggs det under temat språkhistoria eller grannspråk, men det är en mycket liten del av svenskundervisningen som kanske bortprioriteras totalt i vissa fall, menar lärare 3. I de tidigare skolåren vittnar några, i mina enkäter, om att det förekommer tal om dialekter. Till exempel berättar en lärare att de har en läsebok i årskurs tre som handlar om en pojke som reser genom Sverige och berättar om de olika landskapen och människor han stöter på. Då passar läraren på att också diskutera lite med barnen om hur man talar i respektive landskap. Några skriver också att det kommer upp spontant ibland, kanske då något barn varit ute och rest. Men stunden som ägnas åt ämnet verkar aldrig vara schemalagd i de tidigare årskurserna.

Andersson skriver, som jag tidigare berättat, att språkväxling är att föredra. Samtidigt menar han att det är mycket känsligt för ett barn och få höra att hans eller hennes språk inte alltid duger. Detta är en anledning till varför tal *om* dialekter och när respektive dialekt lämpar sig kanske bör vänta något tills de kan se rationellt på det faktum att de blir bedömda efter hur de talar. Naturligtvis kan man ändå tala om olika sorters språk och belysa att människor talar på olika sätt av olika anledningar, fast de alla talar svenska. Men man måste vara försiktig med att lägga några värderingar i det förrän i senare skolår då eleven kan se att deras språk och deras personlighet kan skiljas åt och att det inte automatiskt betyder att deras personlighet behöver förändras för att man behöver lära sig ytterligare ett sätt att tala.

5.2.3 Hur bemöter lärarna elevernas dialekter?

Enligt min enkätundersökning anser de flesta lärare att det är positivt när eleverna talar dialektalt. Men ingen vill påstå att de försökt påverka sina elevers språk, varken mot dialekt eller mot rikssvenska. Jag tolkar detta som att lärarna inte alls kommenterar elevernas språk. Hur visar de då för eleverna att det är positivt med dialekter? Jag skulle säga att de troligen inte visar det alls. Kanske anser några att de visar att det är positivt med dialekter genom en tyst acceptans och genom att de inte rättar till ett korrekt svenskt uttal/ord. Men denna tysta acceptans vill jag påstå att eleverna inte lägger märke till, varför det inte framgår för dem att läraren tycker att dialekterna är något positivt. Ur ett utifrånperspektiv kan det lika gärna vara så att läraren i detta fall inte överhuvudtaget reflekterat över sitt och elevernas språk. Denna fråga hade kunnat vara ämne för en hel egen uppsats, då observationer skulle gjorts. Några observationer har som bekant inte förekommit under mitt examensarbete varför ovan gjorda uttalanden helt och hållet är mina egna antaganden som enbart bygger på vad som framkommit i min enkät och i mina intervjuer.

5.3 Vilka fördelar och vilka nackdelar finns med att tala dialektalt respektive att tala korrekt svenska?

5.3.1 Hur betydande är dialekternas charm?

Många nämner ordet charm när jag frågar om dialekternas fördelar. Det är charmigt med dialekter. Det har sin charm att man låter lite annorlunda, att man pratar på sitt eget vis. I alla fall tycker man ofta så om andras dialekter. Den egna dialekten ses oftare som ful, men ändå accepteras den i de flesta lägen. När man växer ifrån tonårens pinsamhet inser man att dialekten följer med ens personlighet precis som den lite för långa näsan och det bästa man

kan göra är att acceptera den eller till och med lära sig att tycka om den och vara stolt över den. Vidare nämns också i både min enkätundersökning och i intervjuerna att dialekterna bör bevaras för kulturarvets skull. Detta är också ett argument som nämns i Lpo94. Gamla ord, för till exempel jordbruksredskap, kan försvinna om vi låter dialekterna dö ut, men jag ifrågasätter varför orden måste finnas kvar, annat än på museet, om det bara är där som jordbruksredskapen ifråga finns. Det är synd att orden försvinner, säger lärare 1. Men varför, undrar jag. Uppenbarligen behöver vi dem inte längre. Även lärare 2 anser att det är bra med dialekterna för att språket hålls levande om det finns ett språkligt intresse. Men jag ifrågasätter då om det bästa sättet att hålla språket vid liv är att bevara det gamla. Att konservera gamla tiders språk gör väl inte att språket lever vidare, utan bara att det förstelnar och till slut dör. För att hålla språket levande måste vi istället förnya det, menar jag.

I Lpo94 skrivs att eleverna genom många möjligheter till samtal, läsning och skrivning ska få lära sig att känna tilltro till sin egen kommunikationsförmåga. Jag tror att det är svårt att ge barn tilltro till sig själv och sitt språk och man samtidigt försöker att ändra på det. Som jag tidigare nämnt kan små barn ha väldigt svårt att inte ta det personligt om man försöker korrigera deras språk. Självförtroende och tilltro till sin förmåga att kunna utvecklas menar jag är nyckeln till själva utvecklingen. Därför är det oerhört viktigt att även de barn som inte talar ”perfekt” svenska (på grund av talfel, dialekt eller något helt annat) får känna att de kan. Senare i livet måste de lära sig att uttrycka sig så väl att språket fungerar i alla situationer där eleven kan tänkas hamna, vilket innebär att de måste ha en förmåga att anpassa sitt språk, men med barn gäller det att ta en sak i taget. Små barn behöver få uppmuntran att de är bra som de är, men äldre barn bör lära sig att tänka på sitt språk utanför sig själva.

Dialekter ger mångfald. Både kursplanen i svenska och många av lärarna i mina undersökningar menar att mångfald berikar. Någon skriver i min enkät att det vore väldigt tråkigt om alla talade på precis samma sätt. Det är måhända ingen konkret anledning till varför dialekterna bör behållas, vilket var frågan, men ändå är det nog så viktigt. Naturligtvis hade vi ändå haft olika röster, men det hade blivit fruktansvärt tråkigt att gå på föreläsningar, se på film och teater om alla använde ungefär samma ord och uttryckte sig på så kallad rikssvenska. Det närmaste vi kommer den skräckbilden idag är nyhetsuppläsare i riks-tv. I den situationen menar jag att den sortens språk passar in, det ska vara sakligt och i princip utan nyanser, men föreställ er en värld där alla talade så och de flesta inser nog hur tråkigt det skulle bli att leva. Precis som lärare 3 talar om skrivs det i kursplanen för svenska i grundskolan att eleverna ska göras medvetna om språkets historia och dess ständiga förändring. Lärare 3 vill inte bara göra sina elever medvetna om att språket ständigt förändras,

utan också om att det är de själva som kan vara med och påverka hur språket förändras, vilket jag håller med om att det är väldigt viktigt. Det finns många fördelar med dialekter och vi måste inse att vill vi ha kvar dem så måste vi också arbeta för det. I så fall måste vi aktivt använda dem.

5.3.2 Borde vi sträva efter det neutrala standardspråket?

Andersson menar att ett neutralt standardspråk, också kallat rikssvenska, skulle vara en svenska som inte avslöjar talarens härkomst, vilket jag tycker är en mycket bra definition. Till stor del går det säkerligen att skapa, men en språkexpert kan nog hos de allra flesta människor hitta skiftningar i språket som avslöjar vilken landsända man kommer ifrån. Enligt Andersson spelar detta inte så stor roll idag eftersom det språk som verkar segra i kampen om talarna är det regionala standardspråket. Det regionala standardspråket är alltså ett språk där de flesta ord är förståliga för hela den svensktalande befolkningen, men där det ändå hörs tydligt, på satsmelodi med mera, om du kommer från nord, öst, syd eller väst.

Enligt Einarsson kopplas dialekt och social status mycket snabbt ihop, vilket kan vara den viktigaste orsaken för många att lägga bort dialekten när man förflyttar sig i landet. Behåller man exempelvis värmländskan eller lappländskan i Stockholm finns det en risk att man för evigt får en stämpel på sig som den mindre vetande. Att de regionala standardspråken nu fått högre status underlättar för de flesta, vill jag påstå. Det är lättare för lappen att lära sig att tala ett regionalt standardspråk med en norrländsk satsmelodi än att helt lägga bort sitt forna språk för ett neutralt standardspråk. Det regionala standardspråket avslöjar i princip inte heller om du kommer från landsbygden eller en storstad, eftersom det finns både landbygd och storstad i alla de fem regionerna.

Det är intressant hur lärare 2 noterat att kvinnor har en större benägenhet att lägga bort dialekten för rikssvenskan än vad män har. Självklart kan det ha att göra med att kvinnor i större utsträckning än män förflyttar sig i landet och på så vis kommer i kontakt med andra sätt att tala, men en viktig orsak, som Andersson berättar om, är också att dialekten och den korrekta svenskan kännetecknar två olika sorters prestige. Dialekten för tankarna till tuffhet, styrka och sport. Det neutrala standardspråket för tankarna till utbildning, makt och pengar. Något generaliserat kan man säga att det för män finns prestige i båda dessa grupper, men för kvinnor ligger den överlägset största prestige i den senare. Män kan få status både genom att behålla sin dialekt och ses som tuffa och starka och att lägga bort den och ses som rika på både inflytelse och pengar. Jag menar att kvinnor däremot inte har lika mycket att vinna i livet på att vara stora och starka. Skaffar de sig däremot utbildning och makt kan de komma långt.

En annan orsak kan vara att kvinnor i alla tider haft lägre social status än män och därför, med hjälp av språket, försökt komma upp sig lite i rang.

I mina undersökningar nämns några tänkbara fördelar med att tala standardsvenska. Till exempel kan flera lärare föreställa sig att läs- och skrivinläringen blir enklare om man redan från början lärt sig de korrekta svenska orden istället för dialektala. Många påpekar dock att detta inte torde vara något stort problem. Jag tror inte heller att detta är någon betydande orsak till läs- och skrivsvårigheter. Jag har egen erfarenhet av att nysvenskar kan ha extra svårt att förstå dialekter, vilket kan vara en orsak att vi ska försöka tala så korrekt svenska som möjligt. Samma skäl skulle kunna gälla för människor med hörselnedsättning. Men i båda dessa fall tror jag att det snarare handlar om vana och att man borde skärpa sin röst och tala mer långsamt och tydligt istället för att ta bort dialekten.

5.4 Vilka konsekvenser kan dessa för- och nackdelar komma att ge för dialekternas existens?

Mina intervjuade lärare var inte helt överens om vad som egentligen händer med dialekterna idag. Lärare 2 menar att dialekterna sedan länge är borta, men att ett regionalt talspråk förekommer i viss mån idag. Vidare menar lärare 2 att sociolekterna till stor del tagit dialekternas plats i det svenska språket. Lärare 3 däremot menar att dialekterna inte alls försvinner, tvärtom sprids de idag mer än tidigare med hjälp av radio och tv, där dialekter idag är accepterade. Dialekterna förändras dock med anledning av vilka ord som behövdes förr och vilka ord som behövs idag. Det största problemet är kanske att dessa två lärare inte lägger in samma definition i begreppet dialekt. Jag ska här försöka utreda vad jag tror att de menar och ge min åsikt till vad som egentligen händer med dialekterna.

5.4.1 Vilka dialekter är det som inte finns kvar?

Jag tolkar lärare 2 som att det denne kallar dialekt är vad Andersson kallar genuin dialekt och det lärare 2 kallar regionalt talspråk är en blandning av utjämnad dialekt och regionalt standardspråk. En blandning vill jag ha det till eftersom det på namnet låter mest som regionalt standardspråk, men samtidigt talar lärare 2 om att man i till exempel Dalarna, Gotland och Värmland värnar om sitt regionala talspråk, men det som Andersson kallar regionalt standardspråk finns bara i fem varianter och således finns inga egna i dessa landskap. I dessa landskap med relativt utpräglade dialekter är det snarare de utjämnade dialekterna (och i viss mån de gamla genuina dialekterna) man försöker bevara.

För mig är det en rejäl överdrift att säga att dialekterna för länge sedan försvunnit eftersom jag menar att det talas många olika dialekter i Sverige än idag. Jag tror dock på det lärare 2 säger att dialekterna för hundra år sedan var oerhört mycket mer utpräglade än vad de är idag. För hundra sedan var dialekterna egna språk och det blev en naturlig följd av globaliseringen, tv, ökade förflyttningmöjligheter, skrivinläringen med mera att svenskan blev förstaspråk för de flesta människor i Sverige. Lärare 2 har också en god poäng i att det enbart vore ologiskt att tala ett språk med människor som råkar bo i samma bygd samtidigt som man pratar ett annat med den man chattar med via Internet. Därför var det naturligt att denna genuina dialekt i stor utsträckning dog ut till förmån för standardsvenskan. Samtidigt är det ju exakt samma sak vi gör idag, men i ett något större perspektiv. Vi talar svenska med dem som råkar bo närmast (vanligtvis innanför Sveriges gränser), men det hör inte till ovanligheten att vi talar i både telefon och via Internet med människor tvärs över jordklotet på helt andra språk. Kommer detta då i längden leda till att svenskan blir onödig? Det tror inte jag, men enligt lärare 2:s resonemang, som även för mig verkar rimligt, kan detta bli en logisk följd av att det finns ett språk som fler människor kan. Kanske kommer framtidens svenskar, likt dåtidens, tycka att det är onödigt att lära sig två språk (då den lokala dialekten och svenskan, idag svenskan och engelskan) när det i praktiken räcker med ett (då svenskan, idag engelskan).

Att sociolekterna skulle ha tagit dialekternas roll i samhället var en ny infallsvinkel för mig. Mycket intressant tankegång, men jag tror faktiskt inte att de på något vis utesluter varandra, utan jag tror snarare att de kompletterar och utvecklar varandra. Precis som Einarsson säger hänger dialekter och social status ihop. Idag tror jag att ens sociala status är något man kan vara stolt över, på ett annat sätt än tidigare, oavsett om man kommer från en arbetarfamilj eller har kungligt påbrå. Därför tror jag att det kommer att skapas regionala skillnader i de sociolekter som sprids, liksom det finns sociala skillnader i de dialekter som finns. Med sitt språk kan man visa vem man är, men man kan också låtsas vara någon annan än den man egentligen är, på gott och ont. För identitetsskapandet bör det vara en fördel att försöka vara sig själv, men som jag tidigare skrivit kan det i vissa lägen ge goda effekter att man döljer vissa delar av sig själv eller kanske försöker skapa nya sidor hos sig själv genom att klä sig på ett annorlunda sätt, tala på ett nytt sätt och umgås med andra människor.

5.4.2 Dialekterna förändras, men försvinner de då inte lite samtidigt?

Lärare 3 menar att dialekterna inte försvinner, de förändras bara med tiden. Gamla ord försvinner och nya ord kommer till. Men var kommer dessa nya ord ifrån, undrar jag. Enligt

Andersson rör sig svenskan idag mot det regionala standardspråket, vilket alltså skulle betyda att både de genuina dialekterna och de utjämnade håller på att försvinna. Jag tror på detta och vill hävda mot det lärare 3 säger att de ord som försvinner ur dialekten är de gamla som bara finns lokalt, men de ord som kommer nya är oftast inte bara nyheter på hemmaplan utan i hela Sverige. Idag handlar detta många gånger om inlån eller nya konstruktioner av engelska begrepp. På detta sätt utarmas dialekterna ord för ord, anser jag. Ändå tror jag som lärare 3 att våra regionala skillnader i språk troligen aldrig totalt kommer att försvinna. Som jag tidigare skrivit är vårt land avlångt och i västra Sverige påverkas vi mer av norskan än vad svenskar i andra delar av landet gör. I södra Sverige påverkas man istället mer av danskan och i nordöstra av finskan. På grund av våra olikheter i levnadssätt har vi också bruk av olika typer av ord. Sverige är idag modernt och Internet och mobiltelefoner har nått även ut på den ödligaste landsbygd, ändå är det ett faktum att människor inte lever på samma sätt i de små stugorna på landsbygden som i de trånga lägenheterna i staden. Till viss del lever vi i samma globaliserade värld, men olika värderingar och olika vanor gör att vi samtidigt lever i helt skilda världar. Något generaliserat så behålls på landet ord för diverse gamla jordbruksredskap och de nya ord som kommer till handlar om senaste gödselmetoden, medan gamla ord för stadsområden, parker och statyer hålls vid liv i staden och de nya ord som kommer till handlar om ytterligare sju kaffesorter som kan beställas av baristan. Jag vill hävda att fler ord kommer till i staden och fler gamla behålls på landsbygden. Landsbygd kommer alltid att finnas, vilket innebär att en hel del gamla ord kommer att behållas i svenska språket en mycket lång tid framöver.

Att dialekterna idag hörs mer än förr i radio och tv menar jag är positivt, men jag tror inte att det leder till dialekternas förstelning. Tvärtom smittas man på så vis av även andra dialekter än den egna och utbyter ord, vilket gör att dialekterna förändras och blir mer lika varandra. Däremot så tror jag att dialekternas existens i det offentliga hjälper till att ordentligt höja statusen på dialekten ifråga. Därför tycker jag att det är jätteviktigt att dialekterna får synas och höras än mer och att olika sorters människor hörs från olika landsändar så att förutfattade meningar förebyggs. Idag har det näst intill gått till överdrift att kändisar ska profilera sig på en dialekt för att vara intressanta, men samtidigt är det bra för alla, tror jag, att visa på mångfalden som finns i Sverige. Jag kan personligen tycka att det finns några dialekter som är svåra att förstå och andra som är mindre vackra, men det är inte talaren som ska ändra på sig för det, det är jag!

5.4.3 Vad kan vi som lärare göra?

Andersson talar om att vi alla har en skala över hur vi kan kommunicera, från formellt till informellt. Skillnaden är bara var vi har våra ändpunkter på skalan. Jag skulle vilja ge mina elever en så lång skala som möjligt, både när det gäller tal och skrift. Det får aldrig bli så att den som lyssnar koncentrerar sig mer på mitt sätt att tala än på vad jag har att framföra, varför jag i de flesta lägen tjänar på att anpassa mitt uttryckssätt efter åhöraren. Det är en konst att bedöma situationen och åhöraren för att avgöra vilket språk som lämpar sig bäst, framför allt om det inte är en person som lyssnar, utan många. Men likväl är det viktigt att öva på. Alla har vi något att framföra, vare sig det handlar om personliga åsikter om bygdeskolan, som ges till grannen eller om det handlar om expertkunskap om statens ekonomi, som framförs i tv. För att framgångsrikt få fram sitt budskap krävs en stor språklig medvetenhet och det är vi lärare som måste arbeta för att ge framtidens vuxna den medvetenheten.

Genom detta examensarbete har jag kommit fram till att lärares attityder till dialekter generellt sett är mycket positiva. Det arbetas dock mycket lite med dialekter innanför klassrummens väggar. Ett dialektalt tal ger gruppkänsla och personlighet, är charmigt och vackert men kan också ge åhöraren fördomar om hur talaren är som person. Att prata standardsvenska är tråkigt men gör det lättare för alla att förstå. Eftersom många lärare försöker tala så korrekt som möjligt och sällan tar upp dialekter i skolan tror jag att skolan kommer att bidra till att dialekterna utjämnas mer och mer i framtiden. Förhoppningsvis kommer dock dialektbegreppet belysas i kommande läroplaner, vilket i sin tur gör att skolor mer aktivt arbetar med dialekter. Jag menar att man bör diskutera deras existens och historia, vilket i sin tur troligen leder till att dialekternas status höjs och de blir bevarade i större grad än annars.

Källförteckning

Tryckta källor:

- Andersson, Lars-Gunnar (1985): *Fult språk*. Stockholm: Carlssons Bokförlag AB.
- Andersson, Lars-Gunnar: Attityder till språk. I: Sandqvist, Carin & Teleman, Ulf (red.) (1989): *Språkutveckling under skoltiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Dalen, Monica (2007): *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Einarsson, Jan (2004): *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (2005): *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Språktidningen*. Stockholm: Språktidningen i Sverige AB.
- Utbildningsdepartementet (1997): Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94) samt Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf94). I: Lärarnas Riksförbund (2007): *Läraryboken*. Stockholm: Lärarnas Riksförbund.
- Utbildnings- och kulturdepartementet (2005): *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Regeringens proposition 2005/06:2

Elektroniska källor:

- Engstrand, Olle i SweDia 2000 (2008-10-17)
http://swedia.ling.gu.se/info/info_omdialekter.html
- Eriksson, Anders i SweDia 2000 (2008-10-17)
http://swedia.ling.gu.se/faq/faq_dialekt_e.html
- Nationalencyklopedin (2008-10-17)
http://www.ne.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=false&t_word=spr%E5ksociologi&btn_search=S%F6k
- Skolverket (2000): *Kursplan i svenska*. (2008-09-25)
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087>
- Språk- och folkminnesinstitutet, SOFI 2008 (2008-10-17)
www.sofi.se/dialekter
www.sofi.se/1839
- Språkrådet 2008 (2008-11-10)
<http://www.sprakradet.se/spr%C3%A5kpolitik>

Bilaga 1

Hej!

Jag skriver just nu ett examensarbete på temat **Dialekter - att bevara eller inte bevara**. Syftet med mitt examensarbete är att utreda vilka attityder lärare har till dialekter. Jag vill undersöka hur ni förhåller er till er egen dialekt, hur ni förhåller er till era elevers dialekter och hur ni eventuellt arbetar med dialekter i undervisningen. Jag vill undersöka vilka nackdelar och vilka fördelar ni tror att vårt dialektanvändande kan ha för vårt samhälle samt för våra elevers framtid.

Förutom denna enkät (som delas ut till alla pedagogiskt anställda på de båda grundskolorna i kommunen) kommer jag att genomföra 3 djupare intervjuer med svensklärare/språkpedagoger. Enkäten är anonym och i mitt examensarbete kommer inte att synas på vilka skolor eller i vilken kommun enkätundersökningen genomförts. Naturligtvis är det frivilligt att delta i undersökningen men jag hoppas att ni tar er tid att svara på mina frågor, eftersom resultatet blir trovärdigare ju fler svar jag får in och ju fler olika synsätt som tas upp.

Begreppet dialekt innebär i min undersökning främst specifika *dialektala ord och ordböjningar*. Ibland använder jag begreppet *korrekt svenska*, med vilket jag syftar på att man använder samma ord i det talade språket som i det skrivna, en viss dialektal satsmelodi är dock alltid svår att komma ifrån!

Har ni några frågor angående enkäten, er medverkan eller mitt examensarbete i övrigt är ni välkomna att ringa mig på tel: 0534-61426 eller 076-2103126.

Mvh: Sofia Andreasson

Först kommer några frågor om din ålder, utbildning och geografiska bakgrund. Sen följer frågor med ett eller flera alternativ att välja mellan som rör din användning av dialekt och ditt agerande i skolan när det gäller dialekter. Markera (ringa in/stryk under/sätt ett kryss framför) det svar som stämmer bäst överens med dig och din åsikt. *Välj alltid ett alternativ.*

Kommentera om du vill i marginalen eller på baksidan. Sist kommer några frågor utan färdiga alternativ där jag vill att du själv formulerar ett svar. Här behöver inga uppsatser skrivas, men det är mycket bättre med 2-3 nyckelord än ingenting alls! Skriv vad du själv tycker, kom ihåg att enkäten är anonym och inga rätta svar finns!

1. Din ålder

20-29 år   30-39 år   40-49 år   50-59 år   60-69 år

2. Din utbildning

Gymnasial   Förskollärare   Fritidspedagog
                    Grundskollärare

Annan: _____

3. Jag har bott större delen av mitt liv

- På landsbygden/i tätort med färre än 5000 invånare
- I samhälle med 5000-20000 invånare
- I småstad med 20000-100000 invånare
- I större stad med fler än 100000 invånare

4. Jag anser själv att jag på mitt arbete (=i skolan) talar

- Mycket dialekt
- Lite dialekt
- Ingen dialekt

5. Jag anser själv att jag på min fritid talar

- Mer dialekt än på arbetet
- Mindre dialekt än på arbetet
- På samma sätt

6. Min åsikt om min egen dialekt

- a. Jag tycker om den
- b. Jag tycker inte om den

7. Min åsikt om svenska dialekter generellt

- a. Det är charmigt, men bör enbart användas i privata sammanhang
- b. Dialekterna bör höras mer även i offentliga sammanhang
- c. Alla bör sträva efter att tala korrekt svenska, både privat och offentligt

8. Jag anser om mina elevers talspråk i skolan

- a. Det är positivt när de talar dialektalt
- b. Det är negativt när de talar dialektalt

Vid a-svar på fråga 8:

9. Det är positivt med dialekter därför att

- a. Det främjar individens självkänsla att tala som sin grupp
- b. Språkliga nyanser är vackra och utvecklar svenska språket

Vid b-svar på fråga 8:

10. Det är negativt med dialekter därför att

- a. Ett dialektalt uttal framkallar fördomar hos lyssnaren som kan verka negativt på talaren
- b. Svenska språket behöver skärpas, risken är annars att talspråket smittar av sig på skriftspråket

11. Undervisning om dialekter

- a. Jag har medvetet tagit upp ämnet och diskuterat med klassen.
- b. Jag har aldrig tagit upp ämnet i klassen.

Kommentera gärna ofta/sällan, på vilket sätt ni arbetat eller varför ni inte arbetat med dialekter.

12. Jag har försökt påverka mina elevers dialektanvändning genom att

- a. Uppmuntra deras användning av dialektala ord och uttryck.
- b. Försöka korrigera deras dialektala ord med korrekta exempel.
- c. Jag har inte medvetet försökt påverka dem alls.

13. Vilka fördelar ser du för individen med att tala en tydlig dialekt? (ex.9a)

14. Vilka fördelar ser du för individen med att tala korrekt svenska? (ex.10a)

15. Vilka fördelar ser du för vårt samhälle med att det finns olika dialekter? (ex.9b)

16. Vilka fördelar ser du för vårt samhälle med att språket jämnas ut och vi talar mer lika varandra? (ex.10b)

Tack för din medverkan!